

Každý pokus o syntetický pohľad na nejaký výsek alebo smer psychoterapie je cenný tak teoreticky, ako aj didakticky. Najmä, ak odporúča siahať aj po originálnych prameňoch. Recenzovaná kniha je takýmto pokusom vo forme príručky. Jej predmetom je rogersovský psychoterapeutický prístup, ktorý autor charakterizuje ako dosahovanie „konštruktívnych zmien v osobnosti a prejave klienta tým, že (terapeut) ho bez výhrad a ústretovo akceptuje, prejavuje sa voči nemu vysoko empaticky a autenticky“, čím „podporuje osobnostný rast a umožňuje prekonávať klientove vnútorné rozpory“ (s. 9).

Úvodné kapitoly sa venujú vývinu tohto smeru, Rogersovmu prifažlivému antropologicko-psychologickému humanistickému pohľadu na človeka i pohľadu na etiopatogézu niektorých porúch zdravia, čo spája v 4. kapitole s psychológiou osobnosti.

Najviac pozornosti (70 strán) autor venuje psychoterapeutickému vzťahu v zhode s dôrazom, aký naň kladie C. Rogers a jeho žiaci. V osobitných statiach rozoberá 3 klasické rogersovské premenné tohto vzťahu – akceptáciu, empatiu a kongruenciu (autenticitu) terapeuta, ktoré pôsobia spoločne, synergicky. Prínosný je jeho rozbor tzv. dodatkových premenných, ako je psychická stabilita terapeuta, prirodzenosť vzťahu a interakcie pacient–terapeut, či prirodzenosť obsahu rozhovorov, ako ho vytvárajú tie problémy pacienta, ktoré mu umožnia naplno rozvíjať seba. Ale patria sem aj aktivita a úsilie terapeuta (podľa manželov Tauschovcov), tematizácia vzťahov pacienta k ostatným ľuďom i terapeutovi, ba aj konfrontácia týkajúca sa napríklad rozporov medzi verbálnymi a neverbálnymi prejavmi, medzi sebapoňatím pacienta a tým, ako ho pozná terapeut, čo je prejavom autenticity a zaiste zdokonaľuje sebaexploráciu pacienta. K aktivite terapeuta patrí aj psychologická technika „zaostrovania“ (focusing) a objasňovanie, výklad.

Málo objasnený sa javí tzv. transcendentálny fenomén (s. 62 a 124), o ktorom autor píše ako o „krátkodobom stave ľahko zmeneného vedomia, kedy nastáva uvoľnenie, ktoré sa dotýka »neznámeho v nás«, »transcendentálneho jadra«“ (s. 124), čo kladie do úst C. Rogersovi („ako píše Rogers“), žiaľ bez upresnenia prameňa (či nepria-

mej citácie). Konkrétosť, špecifikovanie a zovšeobecňovanie sú už skôr charakteristikami vedenia rozhovoru, sedem zásad inštruktívne uvádza na strane 106 a na viacerých miestach ich dopĺňa krátkymi úryvkami z rozhovorov. Tie treba privítať, podobne ako záverečné dve ukážky z terapie (známa Glória C. Rogersa a prípad krízovej intervencie). Náznaky výkladu ilustrujú, že nejde o výklad v zmysle freudistického „Deutung“, ale len o typ tzv. odkrývajúcej psychoterapie.

Podľa môjho názoru treba pozitívne hodnotiť, že J. Vymětal venuje primeranú pozornosť indikácii rogersovskej psychoterapie (7. kapitola spolu s otázkou jej účinnosti), a to tak individuálnej, ako aj skupinovej („prostredníctvom skupiny“ – s. 152). Spomína tu aj rodinnú a párovú terapiu a skupiny typu encounter – teda celý rozsah tematiky, ktorej sa intenzívne venoval napr. S. Kratochvíl (tu necitovaný).

V rámci indikácií sa dotkol aj rogersovskej psychoterapie detí a mládeže. U detí odporúča nedištruktívnu hrovú terapiu s odvolaním sa na prácu V. Rezkovej, z ktorej uvádza niekoľko doslovných citácií. Pri kontraindikáciách spomína psychotické a epileptické deti, alebo „menší efekt u detí s ľahkou mozgovou dysfunkciou“ (s. 143), s prevahou agresivity. U dospelievajúcej mládeže je vhodná pri rozkolísanom sebavedomí, resp. cite menejcennosti, pri depresii, ba aj poruchách správania. Oproti tomu pri závislostiach nedištruktívna psychoterapia zlyháva, skutočnú závislosť skôr podporuje, a je teda kontraindikovaná. V úvode autor uvádza, že pre deti platia rovnaké zásady ako pre dospelých, s úspôsobením ich veku, úrovni a situácii.

V Rogersových prácach nájdeme mnoho odkazov na výskum, pričom on sám a najmä jeho žiaci venovali veľa pozornosti rozboru procesu psychoterapie. J. Vymětal uvádza Rogersových 7 štádií tohto procesu a na strane 137 približuje techniku „zaostrovania“ (focusing). O zhrnutie výskumných zistení k tejto téme sa nepokúsil.

Recenzovaná kniha je do veľkej miery poznačená nemeckou školou „Gesprächspsychotherapie“ s výdatným odvolávaním sa najmä na manželov Tauschovcov. Pre zaujímavosť v mennom registri má C. Rogers 26 stránkových odkazov a Tauschovci 29. Najviac sa odvoláva na 9. vydanie ich *Gesprächspsychotherapie* z r. 1990. Pri

odvolaní sa na túto prácu je na strane 168 nesprávny údaj: pripisuje im multimodálny prístup, autorom ktorého je A. A. Lazarus. (Písal o ňom od r. 1973, tiež r. 1974 a v r. 1976 vydal v Springerovom nakladateľstve knižku pod názvom *Multimodal Behavior Therapy*, organizoval o nej workshopy. V roku 1979 vydal D. B. Keat v Pergamon Press *Multimodal Therapy with Children*, ktorá bola recenzovaná aj v tomto časopise.)

Druhou neprijemnosťou v práci J. Vymětala s literatúrou je vynechanie mien Antonovského a Kobasovej (či J. Křivohlavého) pri znakoch salutogenézy, ktoré sa uvádzajú vetou „Bylo zjištěno (napr. in Vymětal, 1994), že významnou roli zde hrají: a) Smysluplnost...“ až po b) c) d) na strane 70. Chýbanie týchto mien odhalí každý poslucháč psychológie, a preto nech mi pán docent prepáči – už kvôli poslucháčom som musel pripomenúť uvedené tri mená. Pri miernom nadbytku autocitácií je tento lapsus kriklavý, pojem *hardiness* a skratka *SOC* sú v odborných kruhoch všeobecne známe aj s ich autormi.

Na druhej strane si u autora vážim, že veľmi výstižne kriticky poukazuje na „vzdelávací biznis“ ako rozporný s rogersovským altruizmom, dôverou v človeka a nedôverou v inštitúciu. Z tabuľky na strane 174 „kričí“, že najrozsiahlejší experienčný výcvik potrebujú terapeuti v ČR (podobne

je to aj na Slovensku, kde už však jedného výcvikového facilitátora bývalí účastníci výcviku preskúšali tým, že mu poslali náročného klienta). Takáto konfrontácia vari podporí zdokonaľovanie sebaexplorácie takto zárobkovo činného facilitátora aspoň pre budúcnosť. Docent Vymětal sa – dokonca v tomto zmysle – konfrontáciou zaoberá, prináša tiež nové pohľady na pojmy prenos, ako na niečo nežiaduce a spomína nielen verbálnu agresiu klienta, ale aj popretie a odpor, ktorý považuje za chybu terapeuta (našťastie sa v nedirektívnom prístupe vyskytuje málo). Podľa Finkeho sa odpor rieši upozornením naň a na jeho dôsledky, čím chce naznačiť, že kniha obsahuje viaceré nové pohľady, ktoré stoja za pozornosť. Autor v úvode právom upozorňuje, že vzhľadom na rozsah knihy sa nebude venovať deťom – je to z hľadiska tohto časopisu nevýhoda. Napriek tomu som ku knihe pristúpil akceptujúco, pravda – ako recenzent – nie celkom bez výhrad. Hoci som sa usiloval podať hlavne informačnú recenziu, dve-tri výhrady sa nedali obísť. Recenzentka v šiestom čísle *Československej psychologie* bola v tomto ohľade „rogersovskejšia“. Možno, že práve takýto typ informačnej recenzie vzbudí väčší záujem o čítanie knihy – čo stojí za to!

Ondrej Kondáš

David G. M y e r s: *Social Psychology* (Sociálna psychológia). New York, McGraw-Hill 1993. 682 strán.

David G. Myers, profesor psychológie na Michigan's Hope College, držiteľ Ceny Gordona Allporta za výskumy o skupinovej polarizácii, editor časopisov *Journal of Experimental Social Psychology* a *Journal of Personal and Social Psychology*, je autorom učebnice sociálnej psychológie pre vysoké školy, ktorá skutočne stojí za pozornosť. Je napísaná pútavo, je pestrofarebná, prehľadná, popretkávaná príkladmi z praxe, početnými výskumami, fotografiami, grafmi, ba dokonca i kreslenými vtipmi. Prostredníctvom fotografií a vlastných výpovedí predstavuje autor učebnice aj ľudí, ktorí zostali „v pozadí“, kolegov, realizátorov zaujímavých a podnetných výskumov v oblasti sociálnej psychológie.

Učebnica je rozčlenená do pätnástich kapitol. Prvú tvorí krátky úvod do sociálnej psycho-

lógie (*Introducing Social Psychology*). Autor v nej definuje predmet sociálnej psychológie, objasňuje jej vzťahy k príbuzným disciplinám, pozornosť venuje i základným metodologickým otázkam a etickým princípom sociálnopsychologického výskumu.

Ďalších štrnásť kapitol učebnice je rozčlenených do troch hlavných častí. V prvej časti sa D. G. Myers zaoberá problematikou sociálneho myslenia (*Social Thinking*). Prvú kapitolu tejto časti venuje opisu spôsobov, akými sa u človeka formujú nesprávne názory. Ide o neznalosť príčin vlastného správania, ovládaného a riadeného vo veľkej miere predsudkami, ďalej o tendenciu preceňovať správnosť vlastných úsudkov, ignorovanie dôležitých informácií z okolia, o chybné vnímanie vzťahov tam, kde neexistujú (*Illusory*